

Cserba Júlia

ÁLLANDÓ MOZGÁSBAN

Párizsi beszélgetés Frans Schuursmá-val

Őn, ha nem is a Diadalív, de az Eiffel-torony árnyékában lakik Júlia nevéű hajóján. Hogyan lesz egy hajósból festő, illetve egy festőből hajós?

Családom férfitagjai, több generációra visszamenőleg tengerészek vagy lelkészek voltak. Bennem mind a két hivatás iránt van valami vonzódás. Szeretem a vizet, szeretek hajózni, ugyanakkor érdekelnek az emberek, jól esik megfigyelni és meghallgatni őket, esetleg baráti tanácsot adni, érdekel a sorsuk, gondolataik, örömeik. Szeretem az embereket, annak ellenére, hogy vannak köztük becsutelenek, csalók, szélhámosok. Tulajdonképpen mindnyájunkban lakozik több-kevesebb rossz, de emellett annyi csodálatos, nagyszerű dolog is. Mindezt a festészetten keresztül dolgozom fel, és próbálok magam és mások számára is kifejezni.

Mikor gondolt arra először, hogy festő lesz?

Körülbelül húsz éves koromban, de már gyerekként is sokat rajzoltam, festettem, örök olyan képet, amit 14 évesen csináltam.

Húsz éve él Párizsban, ennyi idő alatt jól megismerhette az itteni embereket is. Miben különböznek a franciák a hollandoktól?

A franciák kifinomultabbak, udvariasabbak, ugyanakkor nehezen nyílnak meg, nehezen barátkoznak. A holland emberek sokkal nyitottabbak, közvetlenebbek, könnyebb kapcsolatot teremteni velük. Nagyon egyenesek és nagyon őszinték, de ez az őszinteség néha bántó tud lenni, mert mindent kimondanak, amit gondolnak. Én azért ennek ellenére jobban szeretem a kicsit nyers, de őszinte kapcsolatot, mint az udvarias, de képmutatót.

Ezek után miért éppen Párizsban vetett horgonyt -a szó szoros értelmében? Mit jelent manapság egy festő számára Párizs?

Huszonöt éve élek ezen a hajón. Amikor elhatároztam, hogy útnak indulok vele, azt tudtam, hogy Németországba nem megyek, mert az nem az én világom. Belgiumot már jól ismertem, mivel több éven át ott folytattam képzőművészeti tanulmányaimat, így Franciaországot választottam úti célként. Itt maradtam, mert bár a franciák nem barátságosak, de hagyják hogy éljük a saját életünket. Párizsban az ember szabadnak érzi magát. Emellett sokat számítanak a múzeumok, rengeteg galéria van, és sok-sok kiállítás. Párizs nemzetközi város, a világ minden részéről érkező emberekkel lehet találkozni, ismeretségeket kötni. Persze azért néha útra kelek, főleg nyáron, és olyankor akár Hollandiáig is elhajózom.

Kik befolyásolták elsősorban festészetét, az északi festők vagy inkább a franciák?

Egy időben Francis Bacon volt rám nagy hatással, de ez már elmúlt. Szeretem Van Gogh, Bonnard és Matisse képeit, Picasso utolsó tíz évének termését, a „fauve”-okat és a kortársak közül a német Baselit, az angol David Hockney és az amerikai Philippe Guston munkáit. Az északi festészetet annyiban érzem közel magamhoz, hogy az igazi humanista festészet. Elsősorban az ember áll a középpontjában, és a mindennapi élet mozzanatait örökíti meg. Az én festészetemnek is valójában mindig az ember a témája, még akkor is, ha az ábrázolás már-már az absztrakcióval határos.

Ha már az absztrakciót említette, szeretném tudni, mi a véleménye a Musée d'Art Moderne-ben látható nagyszerű kiállításról, az expresszionista absztrakt egyik legjelentősebb képviselőjének, az amerikai Mark Rothkonak képeiről?

Nagyon szépnek tartom a festményeit, de igazából nem érintene-

nek meg. Úgy érzem, hogy túlságosan eltávolodott az emberi világtól, nekem hiányzik róluk a földi teremtmény. Ezért nem leszek soha teljesen absztrakt. Számomra nagyon fontos az emberi viselkedésformák, érzések, tulajdonságok, egymáshoz fűződő kapcsolatok vizsgálata, ábrázolása. Nincs semmi kifogásom az absztrakt művészet ellen, de én más módon fejezem ki magam.

A hajó nemcsak lakása, de műterme is. Nem befolyásolja az állandó mozgás a festészetét?

Közvetlenül nem, de áttételesen biztosan. Az életben minden mozgásban van, még akkor is, ha sokszor azt hisszük, semmi sem változik körülöttünk. Az egyetlen biztos az, hogy semmi sem biztos! Amint ön is érzékeli, a mellettünk elhaladó hajók kisebb-nagyobb hullámokat csapnak, de a hajóéletből elsősorban nem ez a fajta mozgás befolyásolja munkámat, hanem annak az ideiglenességnek a tudata, hogy ma itt vagyok, de ha akarom, holnap továbbállhatok. Szükségem van erre az érzésre. Ha húsz éve ugyanott is áll a hajóm, utazó vagyok és kalandor, aki szereti magát idegennek érezni, aki szereti kívülről nézni a dolgokat. A képeimen talán ez érezhető. Semmi sem állandó, és ez lényeges, hiszen ez adja az élet szépségét, izgalmát.

Ritkán fest kifejezetten tájképet, vagy ha igen, akkor is mindig feltűnik az ember nyoma, egy asztalra készített gyümölcscsel teli tál vagy éppen egy autó formájában. A táj csak háttérként szolgál?

Képeimen a tájnak is fontos szerepe van, az is valamiféle emóciót, pillanatnyi lelkiállapotot fejez ki, de az ember nálam már szinte rögeszme.

A figurák valóságos, konkrét személyeket ábrázolnak?

Nem, soha nem egy bizonyos személyt festek meg. Alakjaim különböző személyiségek keverékei. Az Embert akarom bennük megjeleníteni.

Egyes alkotásain azt lehet érezni, hogy a jelenlévő figurák, bár egymáshoz közel helyezkednek el, mégis egyedül vannak, nincs közöttük kapcsolat.

Valóban sok olyan képem van, amelyiken asztal mellett ülő párt látni. A férfi és a nő közel, alig néhány centiméterre van egymástól, gondolataik mégis külön utakon járnak. Amivel azt akarom mondani, hogy két ember bensőséges viszonya nem jelenti azt, hogy ez a kapcsolat folyamatosan zavartalan. De hát ilyen az élet, nem? „Ilyen az élet”, ezt a címet adtam annak a négyalakos képemnek, amelyiken, azt hiszem, sikerült jól visszaadnom a szereplők lelkiállapotát. Nincsenek egyedül, négyen vannak a szobában, mégis valamennyien másra gondolnak. Ugyanakkor más festményemen, mint például a „Canapé”-n éppen az összetartozás szépségét próbálok kifejezni.

Eddig arról beszéltünk, hogy szinte kivétel nélkül valamennyi alkotásán jelen van az ember. A kávéskannák sorozata kivételt képez. Vagy mégsem? Hogyan születtek ezek a képek?

Néhány évvel ezelőtt, amikor harminc évi házasság után elváltam a feleségemtől, kicsúszott a lábam alól a talaj, és olyan lelkiállapotba kerültem, hogy képtelen voltam embereket megjeleníteni. Akkor kezdtem „cafétéiere”-eket, kávéskannákat festeni. Ez egyfajta menekülés volt, és tulajdonképpen bármilyen tárgy ürügyül szolgálhat és alkalmas lehet érzelmek kifejezésére. A „nature morte”¹ nálam sohasem halott, mindig élő. Ezesetben nemcsak maga a forma ra-

¹ szójáték: a csendélet, franciául „nature morte”, szó szerinti fordításban halott természetet jelent

gadott meg, hanem az is, amit felidéz bennem: a családi otthon melegségét. Franciaországban az emberek azért isznak egy kávét, mert megkínávják. Hollandiában hasonlóan az angolok teázásához, a kávévásznak ideje, szertartása van, délutánként családi vagy baráti körben zajlik. Egy idő után azt vettem észre, hogy képeimen a tárgyak kezdtek megelevenedni, emberi formát ölteni. Amikor ez tudatosodott bennem, azt mondtam magamban, ha ez így van, akkor megpróbálhatok újra visszatérni az emberábrázoláshoz, és sikerült is. Azért a kávéskannához sem lettem hűtlen, továbbra is felbukkanok képeimen, hol eredeti formájukban, hol átalakulva, például malmommá változva, mint az „Elvárásolt kávéskanna” esetében.

Hisz abban, hogy a művészet befolyásolhatja az embereket? Egyáltalán, képes-e a művész kortársait befolyásolni?

Feltétlenül. Még pedig azért, hogy a valódi művész, aki sokkal érzékenyebb, mint az átlagember, világosabban látja, és képes hűven visszatükrözni mindazt, ami saját korunkban történik. Olyanok mutatja a világot, amilyen, és feladata is, hogy megmutassa, milyenek vagyunk, hogyan élünk, és mindazt amit mások egyébként nem vennének észre, mert benne élnek, túlságosan benne vannak. Az igazi művész tükröt állít az emberek elé, csak bele kell tekinteni.

És az emberek elég nyitottak arra, hogy elfogadják és megértésük az eléjük tárt valóságot?

Nem, egyáltalán nem. De a művészek közül mindig kialakul egy kisebb csoport, amelyik megérti ezeket a törekvéseket, és megpróbálja megértetni másokkal is, így lassan-lassan bővül a kör. Húsz-harminc év múlva azután az átlagember is „utoléri” a művészt.

Legutóbbi egyéni kiállításán, a neves Bernheim Jeune galériában melyik korszakának képeit tartotta fontosnak bemutatni?

Az utolsó két év terméséből állítottam ki, és ezeket a munkáimat sokkal derűsebbnek érzem a korábbiaknál. Több a fény, a színek kontrasztja erősebb lett, nagyon világos és nagyon sötét színek jelennek meg rajtuk. Az öt-hat ével ezelőtt készült festményeimmel összehasonlítva az is különbség, hogy korábban a figurák mindig belül voltak, és csak egy ablakon vagy nyitott ajtón át látszott a tenger, a hegyek vagy éppen egy utcarészlet. Most az emberek kívülre kerültek, közvetlenül a természetbe, és a képek mérete is jelentősen megnőtt. Azt hiszem, azért, mert magam is szükségét érzem a végtelen térnek. Nem szeretem a bezártság érzését, sem fizikailag, sem lelki, sem szellemi téren, nehezen töröm a korlátokat. Mint már említettem, utazni vágyó kalandor vagyok, és ezt a kalandvágyamat a festészetben élelem ki. Manapság amikor az egész életünk túlszervezett, minden előre meghatározott útvonalon halad, kevés olyan hivatás van, és a festészet egyike ezeknek, amelyik valóban nagy kalandot kínál. Festeni olyan, mint felfedezőnek lenni. Amikor festeni kezdek - a kivitelezés technikai részének teljes kontrollja ellenére -, én sem tudom, hova fogok eljutni, és bár természetesen magamra ismerek a képeken, sokszor nekem is éppoly meglepetést szerez az eredmény, mint a nézőnek. A kalandvágyat egyébként valószínűleg édesanyámtól is örököltem, aki Ausztriában született egy kis faluban cseh szülők gyermekeként, és aki fiatal lányként elindult Amerikába. Igaz sohasem jutott el oda, mert útközben Hollandiában megismerkedett édesapámmal, de abban az időben ritkaságszámba ment, hogy egy fiatal falusi lány csak úgy útnak induljon a nagyvilágba.

Gyorsan dolgozik vagy inkább lassan készülnek képei?

Hogy gyorsan dolgozom-e, arra nem tudok válaszolni. Sokat dolgozom, és egyszerre három-négy képen is. Ha az egyikkel megakadok, akár hetekre is félreteszem, egy ideig egy másikkal foglalkozom, aztán újra előveszem. Ez lehetővé teszi ugyanis azt, hogy friss szemmel, „kívülről” tudjam értékelni az addig elkészült munkát. Az is előfordul, hogy egy, már korábban befejezettnek ítélt képet

átdolgozom. Néha napokig foglalkozom egy-egy festmény vázlatával, máskor egyből a vászonra kezdek dolgozni.

Mi az, amit tanítványainak szeretne átadni?

A mesterségbeli fogásokon, a biztos technikai tudáson kívül, ami azért nagyon fontos, mert csak annak birtokában képes a festő szabadon kifejezni magát, meg kell tanulni látni. Azzal is tisztában kell lenni, hogy a legfontosabb a hitelesség. Nem kell mindenáron az eredetiséget keresni, vagy olyan divatos irányzatokat követni, amelyeket nem érez magáénak az ember, mert akkor művészte nem lesz őszinte. Ha valaki hiteles, és a maga útját járja, előbb-utóbb megtalálja az egyéni hangot is. Szeretek tanítványokkal foglalkozni, mert érdekes látni, azt a folyamatot, ahogy lassanként kialakul saját stílusuk, amellet rájuk is hatnak, sokszor rajtuk keresztül jutok el valami újhoz. A jó tanítvánnyal tulajdonképpen egy cserekapcsolat alakul ki, mindegyikük tud valamit nyújtani a másiknak.

Egy korábbi beszélgetésünkben különbséget tett a „jó festő” és a „nagy festő” fogalma között. Mit értett ez alatt?

A „jó festő” az, aki megfelelő adottságokkal és mesterségbeli tudással egy számára igen kedvező pillanatban érkezik, egy ideig, néhány évig „ragyog”, aztán eltűnik. Jó példa erre Derain, aki legjobb, fauve korszakában kiváló képeket festett, azután középszerűvé vált. A „nagy festő” állandóan fejlődik, szembesül korával, azt mélyrehatóan figyelemmel kíséri, és kiaknáz minden régi és újonnan szerzett ismeretet anélkül, hogy valaha is elveszítené lelkét. Többek között Matisse és Picasso voltak ilyenek.

Egyetért azzal a gyakran hangoztatott véleménnyel, hogy a modern irányzatok „megölték” a festészetet, nincs többé jövője?

Egyáltalán nem. Aki ezt mondja, nem ismeri az emberi szellemet. Az ember találemény lény, mindig fejlődik, kora állandóan változik, és a világ annyira összetett, hogy a művészeknek mindig lesz közölnivalójuk, és mindig lesznek új felfedeznivalók, új utak. Ennek a szerintem téves véleménynek a kialakulásához nagyban hozzájárulnak egyes művészeti írók, műkritikusok is. A feladatuk az lenne, hogy megkönnyítsék a művek megértését, befogadását, hogy közelebb hozzák az alkotáshoz, de számos esetben írásaikkal inkább eltávolítják. Sokan közülük ugyanis, a művész és a közönség közötti hidat, amely amúgyis törekeny, ahelyett, hogy megerősítenék, inkább lerombolják, azáltal, hogy ködösítenek, érthetetlen, zavaros dolgokat írnak, mert így akarják elérni, hogy szakértőnek tekintsék őket.

Láthatjuk-e a közeljövőben munkáit Magyarországon?

Konkrét kiállítási tervem egyelőre még nincs, de talán hamarosan megjelenik Budapesten, az Orpheusz kiadónál Forrai Eszter verseskötete, „Az ősz palettája”, amelyben illusztrációként szerepelni fog néhány rajzom.

FRANS SCHUURSMA

1938-ban született Amszterdamban.

Tanulmányait Tilburgban, majd Anversben, a Képzőművészeti Akadémián végezte.

1969 óta él Párizsban, Lakosztálya és műterme egy házban van, néhány méterre a Musée d'Art Modernes de Ville de Paris-tól.

Több nemzetközi s egyéni kiállításon vett részt.

A nomád élet inspirálja, „kapitányként irányítja saját hajóját, s életművét.

Művészetéről és életéről hamarosan album jelenik meg.

